

*Куца С. В.
(м. Вінниця)*

ПЕДАГОГІЧНА ВІЗІЯ ОЛЕКСИ ТИХОГО

«Коли починати виховувати дитину?» – споконвічне питання. Саме над цим питанням розмірковував відомий український дисидент, правозахисник, педагог і мовознавець – Тихий Олекса Іванович.

Він народився 27 січня 1927 року на хуторі Їжівка Костянтинівського району Донецької області у родині робітника. По закінченні школи навчався в транспортному та сільськогосподарському інститутах, але своє покликання бачив у праці педагога. Закінчивши у 1950 році філософський факультет Московського університету (дипломну роботу захищав на кафедрі педагогіки), почав вчителювати у сільських школах Запорізької та Сталінської (тепер Донецька) областей [3].

На його думку, виховання починається з дня народження. І воно повинно забезпечити дитині добротне харчування (молоко матері), свіже повітря, тишу, гігієну, материнське слово та пісню. У ранньому віці задача батьків полягає в тому, щоб дитина могла якнайбільше бачити, все потрогати, якнайбільше завчити слів і понять. Для цього потрібні прогулянки, купа піску, квіти, тварини, метелики і т. п. [5, с. 26].

Виховання дитини не може бути однакове для всіх. Кожна людина індивідуальна за своєю суттю. Вона має свої особливості характеру, особливий, тільки їй властивий, психічний склад, темперамент,

підготовку, успадковані від батьків, національні традиції тощо. Тому виховання повинно бути індивідуальним. І не лише виховання, але й навчання.

Олекса Тихий був педагогом не лише за фахом, але й за покликанням. Навіть будучи ув'язненим у концтаборі, він ніколи не покидав думок про проблеми освіти, шукав шляхи порятунку рідного краю. Він докорінно відрізнявся від своїх сучасників передусім тим, що дбав не лише про поєднання навчання з вихованням. Цей абстрактний постулат фігурував у кожного теоретика. Головним завданням для нього було виховання українців-патріотів, боротьба проти денаціоналізації народу.

Молодий педагог відрізнявся від звичних вчителів своїм неприйняттям формального підходу до викладання. Його вважали диваком, який застосовує нетрадиційні форми та методи навчання. Він не поділяв поглядів багатьох педагогів, але в деяких черпав дещо корисне і використовував у своїй праці. Наприклад, О. Тихий відзначав переконання Л. Толстого та Ф. Достоєвського, що навчання дітей повинне проводитися рідною мовою. Також підтримував погляди В. Сухомлинського щодо роботи з учнями і за межами класу. Йому це вдалося впродовж короткого часу в Олексієво-Дружківській школі [4]. Посеред навчального тижня вчитель міг взяти групу учнів та подорожувати цікавими місцями рідного краю, розповідаючи захопливі історії та організовуючи різні зустрічі. Від учнів при цьому вимагалось, щоб вони вдома підготували завдання з усіх предметів. Після таких поїздок охочих помандрувати ставало більше. Усі ці зміни були

неприйнятними для комуністичного режиму і педагогічна праця стала неможливою для О. Тихого.

У 70-ті рр. ХХ ст. Тихий написав низку статей, в яких запропонував своє бачення пріоритетів шкільної освіти, окреслив проблеми сучасної школи та запропонував шляхи їх вирішення, виходячи з власних педагогічних поглядів і досвіду викладання.

У листі до М. Микитюка педагог поділився своїми думками про зміни в освіті. Перше над чим треба задуматися, на думку О. Тихого, це про відмову від домашніх завдань. Він вважає, що від них більше шкоди, ніж користі [6, с. 61]. Тихий обґрунтовував свою думку наступними аргументами: не у всіх дітей є відповідні умови для занять удома; не всі вміють працювати самостійно; домашні завдання дають можливість частині учнів байдикувати на уроках («дома довчу»); домашні завдання звільняють частину вчителів від обов'язку докладно викласти тему – «дома вивчите». Але головним негативним наслідком домашніх завдань є позбавлення дитини вільного часу, а значить можливості займатися улюбленою справою, розвитком своїх талантів та захоплень, що призводить до формування духовно обмеженої, нетворчої особистості [6, с. 103].

У своїх працях Олекса Тихий відзначав надзвичайну перевантаженість шкільних програм: «Нинішні шкільні програми, на мій погляд, перевантажені набором тем і навчальних предметів, що мають чисто теоретичний, абстрактний характер, не мають нічого спільного з повсякденним життям, тоді як ряд найнеобхідніших знань учні не отримують». Через це не залишається достатньо часу для виховної роботи

в школі, якій він надавав великого значення. На думку педагога, школа повинна випускати не просто фізично здорових, культурних хлопців та дівчат, які добре знали б математику, фізику, а тих, які вміли б поводитися в суспільстві, цінувати твори літератури, живопису, музики [6, с. 74].

Саме завдяки скороченню навчальних програм, збільшенню тривалості уроків на 10–15 хвилин, зменшенню їхньої кількості протягом дня, факультативного вивчення окремих предметів, впровадженні спарених уроків, на думку О. Тихого, можна було б відмовитися від домашніх завдань [6, с. 92].

Молодого педагога турбувало питання навчання й виховання будь-якого учня, «здібного» чи «нездібного», «благополучного» чи «неблагополучного». «Звісно, потрібно навчати всіх, але як бути з тим, що учні з різною підготовкою сидять в одному класі. Якщо вчитель працює на «середняка», то сильнішим, підготовленим учням нудно, вони працюють у півсили, або зовсім байдикують, а слабким, запущеним все незрозуміло і вони колись давно (може кілька літ тому) відставши, неспроможні йти в ногу з класом і теж байдикують», – зауважує О. Тихий [6, с. 88]. Він вважає, що тільки індивідуальний підхід до вибору типу школи може забезпечити нормальну підготовку дітей і до навчання у вищій школі, і до роботи в майбутньому.

Будучи максималістом як у житті, так і в педагогіці, він був переконаний, що кожен шкільний вчитель повинен бути в змозі викладати усі предмети за програмою середньої школи: «До десятого класу, на мою думку, цілком досить мати одного вчителя з

помічником (один з природничих, другий – гуманітарних наук) і, розуміється, окремо фізкультура, співи, малювання, якщо жоден з учителів не має підготовки з цих предметів» [6, с. 88]. Завдяки цьому учень не буде пристосовуватися до індивідуального підходу кожного вчителя, а навпаки.

Дослідження проблем виховання та педагогічної діяльності Олекси Тихого дозволяє дійти висновку, що проблеми, які він порушував у своїх педагогічних і публіцистичних працях, міркування щодо їхнього вирішення зберігають свою актуальність і в наш час. Його спадщина має займати гідне місце в історії української педагогіки та втілюватися в життя з новим Законом «Про освіту».

ЛІТЕРАТУРА

1. Горинь М. Олекса Тихий – портрет зблизька [Електронний ресурс] / М. Горинь. – Режим доступу: <http://www.vox-populi.com.ua/rubriki/istoria/operacia-visla/oleksatihijportretzblizkaavtorgorinmihajlo>.

2. Малярчук Н. Олекса Тихий – педагог та мовознавець [Електронний ресурс] / Н. Малярчук // Молодий вчений. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/ped/13dec2015/07.pdf>

3. Овсієнко В. Олекса Тихий. Справжній донецький українець [Електронний ресурс] / В. Овсієнко // Українська правда. – 2013. – 16 серпня. – Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2012/02/3/70406/>.

4. Пустова Ф. Педагогічна система Олекси Тихого (штрихи до історичного портрету) [Електронний ресурс] / Ф. Пустова // Наша

Дружковка. – 2011. – 17 листопада, № 46. – Режим доступу: <http://nasha-druzhkovka.ru/pedagogichna-sistema-oleksi-tixogo/>.

5. Тихий О. Думки про виховання [Текст] / Вступне слово канд. філолог. наук Пустової Фені Дмитрівни – Донецьк: Норд-Комп'ютер. – 2011. – 84 с.

6. Тихий О. На перехресті думок [Текст] / Упорядник Огнева Людмила. – Донецьк: Музей «Смолоскип», 2013. – 438 с.

*Лаврут О. О.
(м. Слов'янськ)*

ПІДРУЧНИКИ В УРСР ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: УРОКИ ІСТОРІЇ

Не дивлячись на важкі людські та матеріальні втрати у Другій світовій війні, Українська РСР намагалась надзвичайними зусиллями відновити та відбудувати потенціал. Освіта продовжувала відігравати роль ідеологічного форпосту, через який влада впливала на свідомість підростаючого покоління та в цілому – народу. Одним із таких механізмів залишалось творення та забезпечення підручниками шкіл. Проаналізувавши джерельну базу дослідження можна відзначити, що створення підручників протягом повоєнних років стало важливою складовою освітнього процесу. Очевидним залишався схематизм подання матеріалів для учнів, що обумовлювався суспільно-політичним замовлен-